

AIŠKINAMASIS RAŠTAS
DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS PARTNERYSTĖS ĮSTATYMO,
LIETUVOS RESPUBLIKOS CIVILINIO KODEKSO 2.19, 3.299 STRAIPSNIŲ
PAKEITIMO IR KODEKSO 3.230, 3.231, 3.232, 3.233, 3.234, 3.235 STRAIPSNIŲ
PRIPAŽINIMO NETEKUSIAIS GALIOS ĮSTATYMO,
LIETUVOS RESPUBLIKOS GYVENTOJŲ REGISTRO ĮSTATYMO NR. I-2237 9 IR 11
STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO IR
LIETUVOS RESPUBLIKOS CIVILINĖS BŪKLĖS AKTŲ REGISTRAVIMO ĮSTATYMO
NR. XII-2111 3, 4, 6, 10, 25, 27 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO IR ĮSTATYMO PAPILDYMO
NAUJAIS V¹ IR V² SKYRIAIS ĮSTATYMO

1. Įstatymų projektų rengimą paskatinusios priežastys, įstatymų projektų tikslai ir uždaviniai

Lietuvos Respublikos partnerystės įstatymo projektas (toliau – LR PĮ projektas), Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – LR CK) 2.19, 3.299 straipsnio pakeitimo ir kodekso 3.230, 3.231, 3.232, 3.233, 3.234, 3.235 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymo projektas (toliau – LR CK projektas), Lietuvos Respublikos gyventojų registro įstatymo Nr. I-2237 9 ir 11 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas (toliau – LR GRĮ projektas) ir Lietuvos Respublikos civilinės būklės aktų registravimo įstatymo 3, 4, 6, 10, 25, 27 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo naujais V¹ ir V² skyriais įstatymo projektas (toliau – LR CBARĮ projektas) (toliau visi kartu – Įstatymų projektai) parengti, siekiant sureguliuoti ir teisiškai apsaugoti bendrai gyvenančių asmenų turtinius ir neturtinius teisinius bendro gyvenimo – partnerystės – santykius.

2000 m. liepos 18 d. priimtu Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymu (toliau – LR CKPIĮ), buvo patvirtintas LR CK, kuris įsigaliojo nuo 2001 m. liepos 1 d., išskyrus tas LR CK normas, kurioms LR CKPIĮ nustato kitus įsigaliojimo terminus. LR CKPIĮ 28 straipsnis nustato, jog LR CK trečiosios knygos XV skyriaus normos dėl bendro gyvenimo neįregistravus santuokos įsigalioja nuo įstatymo, reglamentuojančio partnerystės įregistravimo tvarką, įsigaliojimo momento. Tuo tarpu LR CKPIĮ 50 straipsnio 1 punkto (f) papunktis nustato pasiūlymą Lietuvos Respublikos Vyriausybei iki 2002 m. sausio 1 d. parengti partnerystės įregistravimo tvarką reglamentuojančio įstatymo projektą.

Akcentuotina, jog LR CK trečiosios knygos XV skyriuje numatytos teisės normos, reguliuojančios bendrai gyvenančių asmenų, nesudariusių santuokos (partnerių), teisinius santykius, nuo 2001 m. liepos 1 d., kai įsigaliojo LR CK, iki šiol yra neįsigaliojusius ir neveikiančios, nes

nebuvo priimtas būtinas partnerystės įregistravimo tvarką ir teisinius santykius reglamentuojantis įstatymas.

Nepaisant to, kad šiuo metu nėra įtvirtintas ir galiojantis partnerių santykius reglamentuojantis partnerystės teisinis reguliavimas, faktiniai partnerystės santykiai gyvenimiškai egzistuoja, todėl, vadovaujantis Lietuvos Respublikos Konstitucija ir žemiau pateikiama Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo doktrina, šie santykiai privalo būti teisiškai sureguliuoti.

2011 m. rugsėjo 28 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas priėmė nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. birželio 3 d. nutarimu Nr. X-1569 „Dėl Valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo“ patvirtintos Valstybinės šeimos politikos koncepcijos nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Šiame nutarime, be kita ko, buvo išaiškinta, kad pagal Konstituciją, *inter alia*, jos 38 straipsnio 1 dalies nuostatas, yra saugomos ir ginamos kitokios nei santuokos pagrindu sudarytos šeimos, *inter alia*, santuokos nesudariusių vyro ir moters bendras gyvenimas, kuris grindžiamas pastoviais emocinio prieraišumo, tarpusavio supratimo, atsakomybės, pagarbos ir panašiais ryšiais bei savanorišku apsisprendimu prisiimti tam tikras teises ir pareigas. Šiame nutarime Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas konstatavo, kad valstybė turi pareigą ne tik nustatyti teisinį reguliavimą, kuriuo būtų sudarytos prielaidos šeimai tinkamai funkcionuoti, būtų stiprinami šeiminiai santykiai, ginamos šeimos narių teisės ir teisėti interesai, bet ir pareigą įstatymais ir kitais teisės aktais taip sureguliuoti šeiminius santykius, kad nebūtų sudaroma prielaidų diskriminuoti šeimos narių (kaip antai santuokos neįregistravusių bendrai gyvenančių vyro ir moters, jų vaikų (įvaikių), vieno iš tėvų, auginančio vaiką (įvaikį) ir kt.).

Aptariamame nutarime Konstitucinis Teismas taip pat akcentavo, jog „pagal Konstituciją, *inter alia*, konstitucinį teisinės valstybės principą, Seimas, kaip įstatymų leidžiamosios valdžios institucija, vykdydamas savo konstitucinius įgaliojimus ir teisės aktais reguliuodamas šeimos santykius, privalo paisyti iš Lietuvos Respublikos Konstitucijos kylančių reikalavimų, *inter alia*, asmenų lygiateisiškumo, pagarbos žmogaus orumui, privačiam gyvenimui; pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją, *inter alia*, konstitucinį teisinės valstybės principą, Seimui, kaip įstatymų leidžiamosios valdžios institucijai, įstatymais ir kitais teisės aktais reguliuojant šeimos santykius kyla pareiga atsižvelgti į šių santykių specifiką, *inter alia*, į jų subjektų ypatumus, objektyviai lemiančius būtinybę juos apibrėžti tų konkrečių santykių, kurių dalyviai jie yra, kontekste.“

2019 m. sausio 11 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas priėmė nutarimą Nr. KT3-N1/2019 „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 43 straipsnio 1 dalies 5 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Nutarime Konstitucinis Teismas akcentavo, jog, kitaip nei konstitucinė santuokos samprata, konstitucinė šeimos samprata, be kita ko, yra neutrali lyties požiūriu. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas išaiškino, kad pagal

Konstitucijos 38 straipsnio 1, 2 dalis, aiškinamas kartu su Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintu asmenų lygybės principu ir diskriminacijos draudimu, yra saugomos ir ginamos visos šeimos, atitinkančios konstitucinę šeimos sampratą, pagrįstą nuolatinio ar ilgalaikio pobūdžio šeimos narių santykių turiniu, t. y. grindžiamą šeimos narių tarpusavio atsakomybe, supratimu, emociniu prierašumu, pagalba ir panašiais ryšiais bei savanorišku apsisprendimu prisiimti tam tikras teises ir pareigas. Kita vertus, Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad, atsižvelgiant į objektyvius ir konstituciškai pagrįstus kriterijus, gali būti nustatytas diferencijuotas valstybės globos ir paramos šeimai teisinis reguliavimas.

Taigi, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo suformuota teisinė doktrina suponuoja, jog bendrai gyvenančių asmenų turtiniai ir neturtiniai teisiniai santykiai privalo būti teisiškai sureguliuoti ir apsaugoti, nepažeidžiant lygiateisiškumo bei diskriminacijos draudimo principo.

Remiantis Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Informacijos ir komunikacijos departamento Tyrimų skyriaus 2020 metais parengta apžvalga „Tos pačios lyties ir skirtingų lyčių asmenų partnerystės ir santuokos teisiniai institutai Europos Sąjungos valstybėse narėse“, Įstatymų projektų rengimo metu net 20 Europos Sąjungos valstybių narių teisės aktais reguliuojami registruotos partnerystės santykiai (Airija, Austrija, Belgija, Čekija, Danija, Estija, Ispanija, Italija, Graikija, Kipras, Kroatija, Liuksemburgas, Malta, Nyderlandai, Prancūzija, Slovėnija, Suomija, Švedija, Vengrija, Vokietija).

Todėl, atsižvelgiant tiek į Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo doktriną, tiek į Europos Sąjungos valstybių narių praktiką partnerystės instituto teisinio reguliavimo klausimais, Įstatymų projektais, tarp kurių taip pat yra ir naujas Lietuvos Respublikos partnerystės įstatymo (LR PĮ) projektas, siekiama teisiškai sureguliuoti ir užtikrinti santuokos nesudariusių, bendrą gyvenimą kuriančių asmenų – partnerių – teisių ir teisėtų interesų apsaugą. Priėmus Įstatymų projektus, būtų pakeistas LR CK trečiosios knygos XV skyriuje įtvirtintas 3.229 straipsnis, jame įtvirtinant partnerystės sampratą bei LR PĮ taikymo ribas, panaikinti LR CK trečiosios knygos XV skyriaus 3.230, 3.231, 3.232, 3.233, 3.234, 3.235 straipsniai, reguliuojantys partnerystės institutą, ir būtų priimtas naujas įstatymas – LR PĮ, kuriuo būtų iš naujo visapusiškai sureguliuoti partnerystės teisiniai santykiai.

Įstatymų projektais siūloma sureguliuoti santuokos nesudariusių, tačiau bendrai gyvenančių asmenų tiek turtinius, tiek asmeninius neturtinius tarpusavio santykius, taip pat partnerių turtinius santykius su trečiaisiais asmenimis. Toks teisinis reguliavimas padės fiziniams asmenims išspręsti pagrindines praktines problemas, kylančias partnerių tarpusavio santykiuose, o taip pat partnerių santykiuose su trečiaisiais asmenimis (pavyzdžiui, naudojimas ir disponavimas partneriams priklausančiu bendru turtu, partnerių tarpusavio išlaikymas, paveldėjimas po vieno iš partnerių

mirties, susižinojimas sveikatos priežiūroje ir kita). Šio konstituciškai būtino reguliavimo įtvirtinimas sudarys sąlygas apibrėžti partnerystėje esančių asmenų tarpusavio teises ir pareigas, tokiu būdu apsaugant jų teisėtus lūkesčius ir interesus.

2. Įstatymų projektų iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai

Įstatymų projektų parengimą inicijavo ir Įstatymų projektus parengė Seimo nariai Viktorija Čmilytė-Nielsen, Tomas Vytautas Raskevičius, Andrius Navickas, Ieva Pakarklytė ir Eugenijus Gentvilas.

3. Dabartinis Įstatymų projektuose aptartų teisinių santykių reguliavimas

Šiai dienai LR CK įtvirtinto LR CK 3.229 straipsnio redakcijoje nustatyta, kad LR CK trečiosios knygos XV skyriaus normos nustato turtinius santykius tarp vyro ir moters, kurie, įregistravę savo partnerystę įstatymų nustatyta tvarka, bendrai gyvena ne mažiau kaip vienerius metus neįregistravę santuokos (sugyventiniai), turėdami tikslą sukurti šeiminius santykius.

LR CKPII 28 straipsnis nustato, jog LR trečiosios knygos XV skyriaus normos dėl bendro gyvenimo neįregistravus santuokos įsigalioja nuo įstatymo, reglamentuojančio partnerystės įregistravimo tvarką, įsigaliojimo momento. Tuo tarpu LR CKPII 50 straipsnio 1 punkto (f) papunktis nustato pasiūlymą Lietuvos Respublikos Vyriausybei iki 2002 m. sausio 1 d. parengti partnerystės įregistravimo tvarką reglamentuojančio įstatymo projektą.

Akcentuotina, kad LR CK trečiosios knygos XV skyriuje įtvirtintos teisinės normos per 20 metų nuo LR CK priėmimo ir įsigaliojimo taip ir neįsigaliojo, kadangi nebuvo priimtas būtinas partnerystės įregistravimo tvarką reglamentuojantis įstatymas, kaip tai įtvirtinta LR CKPII 28 straipsnyje.

Be kita ko, neįsigaliojusiomis LR CK trečiosios knygos XV skyriaus normomis reguliuojama tik dalis partnerių turtinius teisinius santykius sudarančių aspektų (pavyzdžiui, bendrai naudojamo turto teisinis režimas, bendrai įgyto ir naudojamo turto padalijimas, teisės disponuoti bendrai naudojamu turtu apribojimai, teisės naudotis bendra gyvenamąja patalpa įgyvendinimas ir kt.), tačiau nereguliuojami kiti svarbūs bendro gyvenimo klausimai, pradedant partnerių santykiais su trečiaisiais asmenimis, partnerių tarpusavio išlaikymu, paveldėjimo vienas iš partnerių mirus bei partnerių neturtinius teisinius santykius sudarančiais klausimais (pavyzdžiui, partnerių tarpusavio įsipareigojimas vienas kitam ir kt.).

Akcentuotina, jog LR CK trečiosios knygos XV skyriaus normomis apskritai nėra sureguliuoti kartu gyvenančių ir partnerystės santykius kuriančių tos pačios lyties asmenų santykiai,

taigi, nėra įtvirtina šių asmenų teisių ir teisėtų interesų teisinė apsauga. Atitinkamai Įstatymų projektais taip pat siekiama sureguliuoti ir bendrai gyvenančių tos pačios lyties porų teises ir pareigas.

Taigi, Įstatymų projektais siekiama pakeisti LR CK trečiosios knygos XV skyriaus 3.299 straipsnį, jame įtvirtinant partnerystės sampratą bei nukreipiant į atskirą partnerystės teisinius santykius reglamentuojantį įstatymą – LR PĮ, bei panaikinti LR CK trečiosios knygos XV skyriaus normomis neišsamiai sureguliuoto partnerystės instituto 3.230, 3.231, 3.232, 3.233, 3.234, 3.235 straipsnius, ir priimti atskirą partnerystės teisinius santykius reglamentuojantį Lietuvos Respublikos partnerystės įstatymą (LR PĮ), kuriuo visapusiškai būtų sureglamentuoti partnerių turtiniai ir neturtiniai teisiniai santykiai.

Tuo tarpu šiuo metu galiojančioje LR GRĮ redakcijoje nėra reglamentuota, kad gyventojų registre yra tvarkomi partnerių duomenys, tokie kaip partnerių asmens kodai. Taip pat šiame įstatyme nėra numatyta galimybė teikti informaciją apie partnerių giminystės ar svainystės ryšius konsuliniais pareigūnams (kai to reikia), siekiant nustatyti, ar nėra įstatymų nustatytų apribojimų sudaryti partnerystę ir sandorius su artimaisiais giminaičiais.

Kartu pažymėtina, kad šiuo metu galiojančioje LR CBARĮ redakcijoje apskritai nėra reglamentuota partnerystės registravimo, apskaitos ir partnerystės nutraukimo registravimo tvarka, todėl LR CBARĮ projektu keičiamas LR CBARĮ, jame, be kita ko, įtvirtinant naujus V¹ ir V² skyrius, skirtus partnerystės įregistravimui, apskaitai ir nutraukimui reglamentuoti.

4. Siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir laukiami teigiami rezultatai

Dėl LR PĮ projekto ir LR CBARĮ projekto. Atsižvelgiant į aukščiau nurodytą Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. bei 2019 m. sausio 11 d. nutarimuose suformuotą konstitucinę doktriną, LR PĮ projekto 3 straipsniu siūloma partnerystės sampratą apibrėžti tokiu būdu: *„Partnerystė yra dviejų asmenų (partnerių) bendro gyvenimo faktas, įregistruotas teisės aktų nustatyta tvarka, su tikslu sukurti ar (ir) plėtoti, apsaugoti partnerių santykius, grindžiamus pastoviais emocinio prierašumo, tarpusavio supratimo, atsakomybės, pagalbos, pagarbos ir (ar) panašiais ryšiais bei savanorišku apsisprendimu priimti tam tikras teises ir pareigas“*.

Taigi, vadovaujantis LR PĮ projekto 3 straipsniu, būtų įtvirtintas registruotos lyčiai neutralios partnerystės modelis, todėl teisinės partnerystės pasekmės atsirastų nuo partnerystės įregistravimo momento. Pažymėtina, kad aukščiau nurodyta analogiška partnerystės samprata taip pat bus įtvirtinta ir LR CK trečiosios knygos XV skyriaus 3.299 straipsnyje. Šiame straipsnyje taip

pat bus nustatyta nukreipiamoji teisinė nuostata, nurodanti, kad partnerystės teisinius santykius reglamentuoja atskiras įstatymas – LR PĮ.

LR PĮ projekto 5 straipsnio 1 dalyje nustatoma, kad partnerystė sukelia teises pasekmes nuo partnerystės įregistravimo civilinės būklės aktų registravimą reglamentuojančio įstatymo nustatyta tvarka. Toks LR PĮ projektu siūlomas registruotos partnerystės modelis padės užtikrinti partnerių tarpusavio santykių aiškumą, jų išviešinimo savanoriškumą ir suvokimą apie įgyjamas teises ir prisiimamas pareigas. To paties LR PĮ projekto 5 straipsnio 2 dalyje įtvirtinama, jog partnerystė gali būti registruojama remiantis teismo sprendimu, kuriuo būtų nustatytas juridinė reikšmę turintis faktas, kad tarp atitinkamų asmenų egzistuoja faktiniai partnerystės santykiai. Toje pačioje LR PĮ projekto 5 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad bylos dėl faktinės partnerystės juridinio fakto nustatymo yra nagrinėjamos *mutatis mutandis* taikant Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 444 – 448 straipsnius. Pažymėtina, kad LR PĮ projekto 5 straipsnio 2 dalimi siekiama apsaugoti faktinėje partnerystėje gyvenančių asmenų santykius bei sudaryti galimybę faktiniams partneriams ginti savo teises, kildinamas iš faktinės partnerystės. Pagal LR PĮ 5 straipsnio 3 dalyje nustatoma, jog partnerystės faktą prieš trečiuosius asmenimis gali panaudoti tik įstatymų nustatyta tvarka partnerystę įregistravę partneriai. Faktinės partnerystės įregistravimas ir šio fakto išviešinimas padės partneriams išvengti galimų teisinių ginčų su trečiais asmenimis.

LR CBARĮ projektu keičiamas LR CBARĮ, jame, be kita ko, įtvirtinant naujus V¹ ir V² skyrius, skirtus partnerystės įregistravimui, apskaitai ir nutraukimui reglamentuoti. Pastarajame įstatymo projekte, be kita ko, nustatyta, jog partnerystę registruoja civilinės metrikacijos įstaigos, o norintys registruoti partnerystę asmenys paduoda teisingumo ministro nustatytos formos prašymą įregistruoti partnerystę pasirinktai civilinės metrikacijos įstaigai. Jeigu partnerystės juridinis faktas, remiantis LR PĮ 5 straipsnio 2 dalimi, yra nustatomas teismo sprendimo pagrindu, civilinės metrikacijos įstaiga įregistruoja partnerystę, remdamasi priimtu teismo sprendimu. Taigi, siūlomais Įstatymų projektais partnerystę siūlomo laikyti fizinio asmens teisinę padėtį lemiančiu įvykiu, dėl kurio atsiranda, pasikeičia ar pasibaigia fizinio asmens teisės ir pareigos, kitaip tariant – civilinės būklės aktu.

LR CBARĮ projekte nustatyta, jog asmenys, norintys įregistruoti partnerystę, privalės patvirtinti, kad yra įvykdytos visos LR PĮ projekto 3 ir 4 straipsniuose nustatytos partnerystės sudarymo sąlygos: partnerius sieja bendro gyvenimo faktas, kurio tikslas sukurti ar (ir) plėtoti, apsaugoti partnerių tarpusavio santykius grindžiamus pastoviais emocinio prieraišumo, tarpusavio supratimo, atsakomybės, pagalbos, pagarbos ir (ar) panašiais ryšiais bei savanorišku apsisprendimu prisiimti tam tikras teises ir pareigas (žr. LR PĮ projekto 3 straipsnį). Pažymėtina, kad šie požymiai yra pagrindiniai partnerių bendro gyvenimo bruožai, kurie padėtų bendrai gyvenantiems asmenims

identifikuoti susiklosčiusių santykių pobūdį, taip pat leistų atskirti šiuos santykius nuo kitų panašių santykių. Šie požymiai išskirti, atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. ir 2019 m. sausio 11 d. nutarimuose suformuluotą jurisprudenciją. Antra požymių grupė, kurią privalo atitikti būsimi partneriai, yra kildinama iš LR CK įtvirtintų formalių reikalavimų, t. y. partneriai turi būti sulaukę pilnametystės, nesiejami LR PĮ projekto 4 straipsnio 2 dalyje nurodytų giminystės ryšių, nesudarę santuokos tarpusavyje ar su kitais asmenimis, taip pat negali būti kitų asmenų registruotais partneriais (žr. LR PĮ projekto 4 straipsnio 1 ir 2 dalis). Taigi galiotų draudimas partnerystę sudaryti artimiesiems giminaičiams. Pradėdami partnerystę, partneriai taip pat turės būti veiksniūs. Ribotai veiksnūs šioje srityje asmuo negalės pradėti partnerystės be rūpintojo rašytinio sutikimo. Jeigu rūpintojas tokio sutikimo neduotų, ribotai veiksnus šioje srityje asmens prašymu leidimą pradėti partnerystę galėtų duoti teismas. Asmuo, įsiteisėjęs teismo sprendimu pripažintas neveiksniu šioje srityje, negalėtų pradėti partnerystės. Šios nuostatos iš esmės analogiškos kaip ir galiojančio LR CK 3.15 straipsnio nuostatos. Partneriai, atitinkantys aukščiau nurodytas sąlygas, turi teisę pateikti prašymą ir įregistruoti partnerystę civilinės metrikacijos įstaigoje.

Siekiant pabrėžti partnerių kuriamų tarpusavio santykių pobūdį, LR PĮ projekto 6 straipsniu siūloma įtvirtinti asmenines neturtines partnerių teises ir pareigas: pareigą būti vienas kitam lojaliu ir gerbti vienas kitą, taip pat remti vienas kitą moraliai ir materialiai, atsižvelgiant į kiekvieno partnerio galimybes prisidėti prie bendro gyvenimo ar kito partnerio poreikių tenkinimo. Minėtos pareigos yra tiek teisinės, tiek moralinės. Šios neturtinės partnerių pareigos yra tarpusavyje susijusios. Už šių pareigų nevykdymą nėra numatyta sankcijų, tuo labiau, negalima priversti partnerių vykdyti šias pareigas, tačiau nurodytų asmeninių neturtinių partnerių pareigų pažeidimas ar jų nevykdymas gali būti pagrindas partnerystės teisinių santykių pabaigai. Pažymėtina, kad partnerystės teisinių santykių reguliavimas kartu būtų grindžiamas LR PĮ projekto 2 straipsnyje įtvirtintais teisiniais principais, tokiais kaip partnerystės savanoriškumo, partnerių lygiateisiškumo bei kitais šioje dalyje nurodytais principais. Be to, partneriams taip pat galiotų LR PĮ projekto 4 straipsnio 1 ir 3 dalyje įtvirtintas draudimas pažeisti monogamijos principą.

Pagal LR PĮ projekto nuostatas, partnerystės įregistravimas civilinės metrikacijos įstaigoje sukeltų, be kita ko, šias pagrindines teises pasekmes: a) partneriams būtų suteikta galimybė savo susitarimu nustatyti kitokį nei siūlomo LR PĮ projekto 12 straipsnyje numatytą partnerių turto teisinį režimą (žr. LR PĮ projekto 11 straipsnio 2 dalį); b) partnerių turto teisinis režimas, atitinkantis LR PĮ projekte įtvirtintas sąlygas, galėtų būti priskiriamas prie bendro partnerių turto, asmeninės nuosavybės teise valdomo turto kategorijos (žr. įtvirtintus LR PĮ projekto 13-15 straipsnius); c) partneriams būtų suteikiama kito partnerio atstovavimo ir veikimo kito partnerio vardu teisė (žr. LR

PĮ projekto 8 straipsnį); d) palikėją pergyvenęs partneris galėtų paveldėti pagal įstatymą arba su pirmos ar antros eilės įpėdiniais (jeigu jų yra); kartu nustatoma, jog partneriams būtų taikomos analogiškos LR CK penktoje knygoje „Paveldėjimo teisė“ įtvirtintos ir sutuoktiniams taikomos normos (žr. LR PĮ projekto 19 straipsnį); e) partneriams būtų suteikta teisė pasirinkti kito partnerio pavardę, prie savosios pavardės prijungti partnerio pavardę (žr. LR PĮ projekto 7 straipsnį).

Plačiau aptartinas partnerio (-ių) turto teisinis režimas. LR PĮ projekto 11 straipsnio 1 dalyje siūloma nustatyti, kad turtas, partnerystės laikotarpiu įgytas abiejų partnerių ar vieno jų vardu, laikomas bendrąja daline partnerių nuosavybe, kartu preziumuojant, kad partnerių bendrosios dalinės nuosavybės dalys yra lygios, kol nėra įrodyta kitaip. Šis režimas būtų netaikomas asmeninei partnerių nuosavybei, kurios sąrašas įtvirtintas LR PĮ projekto 15 straipsnyje.

Šiame kontekste taip pat atkreiptinas dėmesys į LR PĮ projekto 13 straipsnio nuostatas, kuriose numatytas partnerių bendram gyvenimui naudojamas turtas, jo teisinis režimas ir šio režimo pabaiga. Nustatant tokį turtą, *mutatis mutandis* būtų taikomos galiojančios LR CK 3.84 straipsnio nuostatos, o remiantis panašiais principais, kurie įtvirtinti LR CK 3.84 straipsnio 4 dalyje, turtas įgytų partnerių bendram gyvenimui naudojamo turto teisinį statusą nuo partnerystės registracijos civilinėje metrikacijoje įstaigoje dienos, tačiau šį faktą prieš trečiuosius asmenis galėtų panaudoti tik tuo atveju, jeigu nekilnojamasis daiktas yra įregistruotas viešame registre kaip partnerių bendram gyvenimui naudojamas turtas. Kartu pastebėtina, kad LR PĮ projekto 11 straipsnio 2 dalyje partnerystėje esantiems partneriams suteikta galimybė sudaryti sutartį, kurioje jie nustatytų savo turtines teises ir pareigas partnerystės metu, taip pat partnerystei pasibaigus. Tokia sutartis ir jos pakeitimai turėtų būti patvirtinti notarine tvarka ir įregistruoti Valstybės įmonės „Registru centras“ vedybų sutarčių registre. Šiai sutarčiai taip pat *mutatis mutandis* būtų taikomos kitos galiojančio LR CK 3.101–3.108 straipsnių nuostatos.

LR PĮ projekte taip pat numatytos nuostatos, skirtos partnerių turto teisiniui režimui, taip pat tokio turto padalijimui ir buvusio partnerio ar (ir) bendro nepilnamečio vaiko išlaikymui reguliuoti (žr. LR PĮ projekto 12 ir 16 straipsnius). LR PĮ projekto 12 straipsnio 7 dalyje siūloma aiškiai nustatyti, kad partnerių, kaip bendraturčių, tarpusavio santykiuose netaikomas LR CK 4.79 straipsnis, t. y. vienam partneriui parduodant jam priklausančią dalį bendrojoje dalinėje nuosavybėje, kitam partneriui nėra taikoma pirmumo teisė pirkti bendrosios dalinės nuosavybės dalį.

LR PĮ projektu taip pat įtvirtinama, kad partnerių atstovavimui pagal įstatymą sveikatos priežiūros srityje *mutatis mutandis* taikomas LR CK 6.744 straipsnis, kuriame įtvirtinta, kad visos asmens priežiūros paslaugų teikėjo pareigos pacientui, negalinčiam būti laikomam sugebančiu protingai vertinti savo interesus ir jeigu jam nenustatyta nei rūpyba, nei globa, vykdomos paciento

sutuoktiniui ar partneriui, jeigu paciento įgalioto asmens nėra arba jeigu įgaliotas asmuo nesiėmė būtinų veiksmų, išskyrus atvejus, kai jie to atsisako, o jei sutuoktinio ar partnerio nėra, pareigos vykdomos paciento tėvui arba vaikui, išskyrus atvejus, kai šie atsisako (žr. LR PĮ projekto 21 straipsnį).

LR PĮ projektu kartu įtvirtinama, kad partnerystėje esantiems partneriams *mutatis mutandis* taikomi Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.588 – 6.590 straipsniai, pagal kuriuos partneriams būtų taikomos nuomininko šeimos nariams būdingos teisės ir pareigos (žr. LR PĮ projekto 20 straipsnį).

Įvertinus tarp partnerių susiklostančių turtinių santykių pobūdį ir poreikį užtikrinti palikėją pergyvenusio partnerio turtines teises ir interesus, LR PĮ projekto 19 straipsnyje siūloma numatyti galimybę palikėją pergyvenusiam partneriui paveldėti pagal įstatymą arba su pirmos ar antros eilės įpėdiniais. Šiuo teisiniu reguliavimu siekiama, jog partneriams būtų taikomos analogiškos LR CK penktoje knygoje „Paveldėjimo teisė“ įtvirtintos ir šiuo metu sutuoktiniams taikomos normos (žr. LR PĮ projekto 19 straipsnio 2 dalį).

LR PĮ projekto 7 straipsnyje įtvirtinama teisė partneriams pasilikti iki partnerystės sudarymo turėtą savo pavardę, pasirinkti kito partnerio pavardę kaip bendrą pavardę arba pasirinkti dvigubą pavardę, kai prie savo pavardės prijungiama partnerio pavardė. Tame pačiame straipsnyje įtvirtinama, jog partnerystės pabaigos atveju partneris turi teisę pasilikti iki partnerystės sudarymo turėtą pavardę ar partnerystės galiojimo metu turėtą pavardę. Pažymėtina, kad LR PĮ projekto 7 straipsnio 3 dalyje nustatoma, kad tuo atveju, jeigu partnerystė yra nutraukiama vieno iš partnerio vienašališko prašymo pagrindu, tai prašymą pateikusio partnerio reikalavimu teismas gali uždrausti kitam partneriui pasilikti prašymą pateikusio partnerio pavardę.

Siekiant partnerystės teisinių santykių apibrėžtumo, LR PĮ projekte siūloma įtraukti LR PĮ 9 straipsnį, kuriame numatyti partnerystės pabaigos pagrindai, taip pat jos pripažinimo negaliojančia sąlygos ir tvarka. LR PĮ projekte numatyta, jog partnerystė pasibaigia: 1) kai partneriai sudaro santuoką; 2) kai partneriai nutraukia registruotą partnerystę bendru sutarimu; 3) įsiteisėjusiu teismo sprendimu, kuriuo patvirtinamas vieno iš partnerių vienašališkas prašymas nutraukti registruotą partnerystę; 4) kai vienas iš partnerių miršta arba įsiteisėjusiu teismo sprendimu yra paskelbtas mirusiu ar pripažintas nežinia kur esančiu. Projektu nustatoma, kad partnerystę bendru – notaro patvirtinu – sutarimu nutraukti galima tik tuo atveju, jeigu partneriai neturi bendrų nepilnamečių vaikų. Jeigu partneriai turi bendrų nepilnamečių vaikų, partnerystę galima nutraukti bendru susitarimu tik tuo atveju, jeigu partnerių bendras susitarimas dėl partnerystės nutraukimo teisinių pasekmių yra patvirtintas teismo sprendimu. Partneriai turi pateikti savo gyvenamosios vietos

teismui prašymą dėl partnerystės nutraukimo ir bendrą sutartį dėl partnerystės nutraukimo teisinių pasekmių.

Aptariamu projektu taip pat nustatoma, kad registruotos partnerystės pabaigos faktas gali būti panaudotas prieš trečiuosius asmenis, tik jei civilinės metrikacijos įstaigoje yra įrašomi duomenys pagal notarinę tvarką patvirtintą bendrą abiejų partnerių pareiškimą dėl partnerystės pabaigos arba, jeigu partneriai turi bendrų nepilnamečių vaikų, pagal teismo sprendimu patvirtintą bendrą abiejų partnerių prašymą dėl partnerystės pabaigos ir bendrą susitarimą dėl partnerystės nutraukimo teisinių pasekmių. Duomenis apie registruotos partnerystės pabaigos faktą civilinės metrikacijos įstaigai per 3 darbo dienas po šio pareiškimo patvirtinimo pateikia notaras arba, jeigu partnerystė buvo nutraukta teismo sprendimu, teismas. LR PĮ 9 straipsnio 4 dalyje taip pat įtvirtinta, kad partnerystė gali būti pripažinta negaliojančia ir tokią diskreciją turi tik teismas.

Siekiant išvengti kitų galiojančių teisės aktų, kuriuose vartojamos tokios sąvokos, kaip, pavyzdžiui, „sugyventinis“, „sugyventinis (partneris)“, keitimo, LR PĮ projektu siūloma numatyti bendrą nuostatą, pagal kurią kituose teisės aktuose vartojamos minėtos sąvokos taip pat atstoja Lietuvos Respublikos partnerystės įstatyme (LR PĮ) naudojamą sąvoką „partneris“ ir yra taikomos registruotoje partnerystėje esantiems asmenimis.

Pažymėtina, kad Įstatymų projektais nesiekama reguliuoti ir spręsti įvaikinimo bei su vaikų kilmės nustatymu susijusių teisinių klausimų, todėl įvaikinimo bei vaikų kilmės nustatymo teisinio reguliavimo kontekste ir toliau išlieka šiuo metu galiojantis teisinis reguliavimas.

Dėl LR GRĮ projekto. Atsižvelgiant į aukščiau nurodytus Įstatymų projektų pakeitimus, įskaitant siūlomą priimti naują LR IP įstatymą, kartu teikiamas Lietuvos Respublikos gyventojų registro įstatymo Nr. I-2237 9 ir 11 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas, atitinkamai šiame įstatyme papildant galiojančias teises nuostatas dėl gyventojų registro tvarkomų partnerių asmens kodo duomenų bei partnerių giminystės ar svainystės ryšių.

Siekiant suteikti Lietuvos Respublikos Vyriausybei ir, prireikus, kitoms kompetentingoms institucijoms pakankamai laiko pasirengti tinkamam šių Įstatymų projektų įgyvendinimui, Įstatymų projektų įsigaliojimą siūloma nukelti į 2022 m. sausio 1 d.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai, galimos neigiamos priimtų įstatymų pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta

Priėmus Įstatymų projektus, įskaitant naująjį LR IP įstatymą, būtų pašalinta jau 20 metų egzistuojanti teisės spraga dėl teisinio reguliavimo, reglamentuojančio partnerių bendro gyvenimo teisinius santykius, nebuvimo. Kartu būtų įgyvendinta ir užtikrinta iš Lietuvos Respublikos

Konstitucijos kylanti valstybės pareiga nustatyti teisinį reguliavimą, kuriuo būtų apsaugotos ir ginamos bendrai gyvenančių asmenų porų teisės ir teisėti interesai.

Aptariamų Įstatymų projektų priėmimas padės fiziniams asmenims išspręsti pagrindines praktines problemas (pavyzdžiui, klausimus, susijusius su disponavimu bendru turtu, tarpusavio išlaikymu, paveldėjimu po vieno iš partnerių mirties, susižinojimu sveikatos priežiūros įstaigose ir kt.), kylančias tiek partnerių tarpusavio santykiuose, tiek partnerių santykiuose su trečiaisiais asmenimis, o kartu sudarys sąlygas partnerių poroms visavertiškai funkcionuoti, stiprinant šių asmenų tarpusavio teisinius santykius bei ginant jų teises ir teisėtus interesus, žmogiškąjį orumą.

6. Galima priimtų įstatymų įtaka kriminogeninei situacijai, korupcijai

Įstatymų priėmimas įtakos kriminogeninei situacijai, korupcijai neturės.

7. Galima priimtų įstatymų įtaka verslo sąlygoms ir jo plėtrai

Įstatymų priėmimas įtakos verslo sąlygoms ir jo plėtrai neturės.

8. Ar įstatymo projektas neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams?

Įstatymų projektai neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams.

9. Įstatymų inkorporavimas į teisinę sistemą, galiojantys teisės aktai, kuriuos būtina pakeisti, panaikinti ar priimti, priėmus teikiamus Įstatymų projektus

Atkreiptinas dėmesys, kad kai kuriuose Lietuvos Respublikoje galiojančiuose įstatymuose bei įstatymų įgyvendinamuosiuose teisės aktuose yra įtvirtinta nuostatų, kuriose minima „partnerystė“ ar jos „registravimas“, nustatomos „partnerių“ ar „sugyventinių“ teisės ir pareigos.

Atsižvelgiant į tai, siekiant teisinio aiškumo, apibrėžtumo ir nuoseklumo, tokie teisės aktai turėtų būti aiškinami ir taikomi vadovaujantis, be kita ko, siūlomame naujame LR PĮ įtvirtinta partnerių ir partnerystės samprata. Prireikus, po Įstatymų projektų priėmimo, teisės aktai, kuriuose referuojama į minėtas „partnerystės“, „partnerio“, „sugyventinių“ sąvokas, turėtų būti atitinkamai patikslinti. Akcentuotina, kad būtinybės keisti visus susijusius galiojančius teisės aktus nėra, kadangi LR PĮ projekte numatoma, kad kituose teisės aktuose vartojami žodžiai „sugyventinis“, „sugyventinis (partneris)“ taip pat atitinka LR PĮ projekte įtvirtintą žodį „partneris“.

Pažymėtina, kad galiojančiuose teisės aktuose tam tikros teisės ir pareigos nustatytos tik sutuoktiniams, partneriams atitinkamų teisių ir pareigų nenumatant. Įvertinus ilgas ir itin sudėtingas 20 metų trunkančias diskusijas tiek dėl pačios partnerystės teisinio reguliavimo, tiek konkretaus jos modelio pasirinkimo, manytina, kad šiame etape kitų galiojančių teisės aktų peržiūra ir atitinkamų

projektų parengimas lemtų neefektyvų ir neekonomišką tam būtinų laiko ir žmogiškųjų išteklių panaudojimą. Kitų teisės aktų peržiūra būtų tikslinga ir būtina tik apsisprendus priimti Įstatymų projektus ir atitinkamai įtvirtinti registruotos partnerystės teisinį reguliavimą.

10. Įstatymų projektų atitiktis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimams, Įstatymų projektų sąvokų ir jas įvardijančių terminų įvertinimas Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka

Teikiami Įstatymų projektai atitinka Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymo ir Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo reikalavimus. Įstatymų projektais keičiamuose įstatymuose įstatyme vartojamos sąvokos ir (ar) jas įvardijantys terminai nekeičiami, taip pat nesiūlomos naujos sąvokos.

11. Įstatymų projektų atitiktis Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatomis ir Europos Sąjungos dokumentams

Įstatymų projektai atitinka Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją ir Europos Žmogau Teisių Teismo (EŽTT) praktiką.

Siūlomų Įstatymų projektų kontekste ypač aktualus 2013 m. lapkričio 7 d. EŽTT Didžiosios kolegijos sprendimas byloje Vallianatos ir kt. prieš Graikiją (*2013 m. lapkričio 7 d. sprendimas byloje Vallianatos ir kt. prieš Graikiją, peticijų Nr. 29381/09, 32684/09*). Iš faktinių bylos aplinkybių aišku, kad bylos nagrinėjamo metu Graikijoje įtvirtintas teisinis reguliavimas buvo iš esmės identiškas šiuo metu Lietuvoje galiojančiam teisiniui reguliavimui – teisė į civilinę partnerystę ir šeiminių teisinių santykių apsaugą partnerystės teisiniu institutu buvo suteikiama tik skirtingos lyties asmenims, nesudarant tokios pačios galimybės tos pačios lyties asmenims. EŽTT, nagrinėdamas šią bylą, išaiškino, jog EŽTT savo jurisprudencijoje šeimos sąvoką aiškina plačiai, o Konvencijos 8 straipsnyje sąvoka „šeima“ neapsiriboja tik santuokos pagrindu sukurtais santykiais, bet gali apimti ir *de facto* šeiminius ryšius, jei asmenys gyvena kartu nesudarę santuokos (žr. *Vallianatos ir kt. prieš Graikiją, 77 punktas*). Nurodytina, kad šioje EŽTT byloje buvo priimtas sprendimas, jog Konvencijos 8 straipsniu turi būti saugomas ir tos pačios lyties asmenų „šeimos gyvenimas“, kuris tos pačios lyties asmenų, gyvenančių sudarius stabilią *de facto* partnerystę, santykius apima lygiai taip pat kaip skirtingų lyčių asmenų santykius (*Vallianatos ir kt. prieš Graikiją, 73 punktas; 2010 m. birželio 24 d. sprendimas byloje Schalk ir Kopf prieš Austriją, peticijos Nr. 30141/04, 94 punktas*).

EŽTT taip pat yra konstatavęs, jog teisė į šeimos gyvenimo gerbimą suponuoja ne tik valstybių pareigą susilaikyti nuo neteisėto kišimosi į asmens šeimos gyvenimą, bet ir pozityvius

įsipareigojimus, būtinus veiksmingai šios asmens teisės apsaugai užtikrinti (1979 m. birželio 13 d. sprendimas byloje *Marckx prieš Belgiją*, peticijos Nr. 6833/74, 31 punktą).

Atsižvelgiant į tai, Lietuvos Respublikos teisės aktuose Įstatymų projektais taip pat siūloma atskiru įstatymu įtvirtinti registruotos partnerystės instituto modelį, kuris būtų skirtas tarp santuokos nesudariusių vyro ir moters bei tos pačios lyties asmenų faktiškai susiklosčiusių santykių teisiniam sureguliuavimui.

12. Įstatymams įgyvendinti reikalingi įgyvendinamieji teisės aktai, šių aktų rengėjai ir parengimo terminai

Siekiant į teisinę sistemą inkorporuoti siūlomas Įstatymų projektų nuostatas, iki siūlomo šių Įstatymų projektų įsigaliojimo reikės pakeisti:

- 1) Lietuvos Respublikos gyventojų registro nuostatus, patvirtintus Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. gruodžio 23 d. nutarimu Nr. 1495;
- 2) Vedybų sutarčių registro nuostatus, patvirtintus Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. rugpjūčio 13 d. nutarimu Nr. 1284;
- 3) Civilinės būklės aktų registravimo taisyklės, patvirtintas Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2016 m. gruodžio 28 d. įsakymu Nr. 1R-334.

Taip pat Teisingumo ministerija turės priimti vidinius teisės aktus, skirtus partnerystės įregistravimui (pavyzdžiui, prašymo įregistruoti partnerystę formą).

13. Valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšos, kurių prireiks įstatymams įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais).

Įstatymų projektų įgyvendinimui papildomų valstybės biudžeto ar kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų nereikės.

14. Įstatymų projektų rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados

Rengiant Įstatymų projektus, buvo atsižvelgta į Teisės instituto 2016 metais atlikto tyrimo „Partnerystės instituto reglamentavimas Europos valstybėse“ parengtą ataskaitą, kurioje išsamiai aprašyta Švedijos, Ispanijos ir kitų Europos šalių praktika partnerystės teisinio reguliavimo srityje. Taip pat buvo atsižvelgta į Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Informacijos ir komunikacijos departamento Tyrimų skyriaus 2020 metais parengtą apžvalgą „Tos pačios lyties ir skirtingų lyčių asmenų partnerystės ir santuokos teisiniai institutai Europos Sąjungos valstybėse narėse“.

Analizuojant partnerystės teisinio reguliavimo galimybę, buvo kreiptas dėmesys ir į viešas diskusijas partnerystės teisinių santykių reguliavimo tema.

15. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiems projektams įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno „Eurovoc“ terminus, temas bei sritis

Reikšminiai Įstatymų projektų žodžiai, kurių reikia šiems projektams įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant reikšminius žodžius pagal Europos žodyną „Eurovoc“, yra „partnerystė“, „partneriai“.

16. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai

Papildomi pagrindimai ir paaiškinimai neteikiami.

Teikia

Viktorija Čmilytė-Nielsen

Aušrinė Armonaitė

Gabrielius Landsbergis

Ingrida Šimonytė

Algirdas Sysas

Tomas Vytautas Raskevičius

Eugenijus Gentvilas

Ieva Pakarklytė

Andrius Navickas

